

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΩΡΑ - ΕΡΕΥΝΕΣ

Επιθεώρηση Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού, τ. 72-73, Μάρτιος-Ιούνιος 2005, σσ. 117-134

Δέσποινα Σιδηροπούλου-Δημακάκου* – Βασίλης Παυλόπουλος**

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΔΕΥΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΦΕΡΟΝΤΩΝ

Το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων είναι ένα εργαλείο επαγγελματικού προσανατολισμού σχεδιασμένο για να βοηθά τα άτομα στη λήψη αποφάσεων που αφορούν τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους σχέδια. Η παρούσα έρευνα είναι πιλοτική και αποτελεί μέρος ευρύτερης μελέτης για την προσαρμογή και στάθμιση στην ελληνική πραγματικότητα του εργαλείου μέτρησης Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων. Η έρευνα, έγινε σε δείγμα 511 μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από σχολεία της Αττικής και της κεντρικής Ελλάδας. Τα αποτελέσματα της έρευνας δίνουν μια εικόνα των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προτιμήσεων των μαθητών και μαθητριών, από τις πιο δημοφιλείς επιλογές τους έως και τις λιγότερο. Επιπλέον, γίνεται συσχέτιση των διαφερόντων των μαθητών με δημογραφικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο και η τάξη φοίτησης..

Despina Sederopoulou-Dimakakou* – Vasilis Pavlopoulos**

CAREER INTERESTS OF SECONDARY EDUCATION STUDENTS WITH THE USE OF CAREER INTEREST INVENTORY

The Career Interest Inventory is a career-guidance instrument designed to assist individuals in making decisions concerning their educational and vocational plans. This pilot research is part of a broader study for the adaptation and standardization of the Career Interest Inventory in Greece. The sample consisted of 511 secondary education students from the regions of Attica and central Greece. The findings of the research give a general idea of the educational and vocational likes and dislikes of the students. Besides, students' interests are correlated with demographic characteristics such as gender and high school grade.

* Η Δ. Σ.-Δ. είναι Επίκουρη Καθηγήτρια Επαγγελματικής Αξιολόγησης και Καθοδήγησης του Τομέα Ψυχολογίας, Τμήμα Φ.Π.Ψ., του Πανεπιστημίου Αθηνών. Επικοινωνία: dsidirop@cc.uoa.gr

** Ο Β.Π. είναι λέκτορας Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας του Τομέα Ψυχολογίας, Τμήμα Φ.Π.Ψ., του Πανεπιστημίου Αθηνών. Επικοινωνία: vpavlop@psych.uoa.gr

Εισαγωγή

Η στάθμιση και χρήση εργαλείων διερεύνησης επαγγελματικών διαφερόντων βρίσκεται σε ένα πολύ πρώιμο στάδιο στην Ελλάδα. Ο χαρακτήρας της έρευνας αυτής είναι πιλοτικός και έχει ως στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων από τα αποτελέσματα της χορήγησης των δύο εκδόσεων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων¹ (ΕΕΔ) σε 138 μαθητές Γ' γυμνασίου, 220 μαθητές Α' λυκείου και 153 μαθητές Γ' λυκείου σχολείων της Αττικής και της κεντρικής Ελλάδας (Πίνακας 1). Η παρούσα έρευνα αποτελεί μέρος ευρύτερης μελέτης, η οποία χρηματοδοτήθηκε από τον Ειδικό Λογαριασμό Κονδυλίων Έρευνας του Πανεπιστημίου Αθηνών, κατά τα ακαδη-

μαϊκά έτη 2001-2002 και 2002-2003. Ο στόχος της μελέτης είναι η προσαρμογή και στάθμιση στην ελληνική πραγματικότητα του εργαλείου μετρησης Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων².

Διαφέροντα - Αξιολόγηση διαφερόντων

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η λογική στην οποία βασίζεται το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων, χρειάζεται να δοθεί ένας σαφής ορισμός του διαφέροντος. Τα διαφέροντα μπορούν να ορισθούν ως «καταστάσεις, δραστηριότητες και πράγματα που μας αρέσουν και μας προσφέρουν ευχαρίστηση». Εκδηλώνονται συνήθως μέσα από τις δραστη-

Πίνακας 1: Κατανομή των 511 μαθητών του δεύτηματος ως προς την τάξη φοίτησης και το φύλο.

Τάξη φοίτησης	ΦΥΛΟ					
	Αγόρια		Κορίτσια		Σύνολο	
	f	%	f	%	f	%
ΕΕΔ για Σχολεία Γ' Γυμνασίου	76	31,9	62	22,7	138	27,0
Α' Λυκείου	99	41,6	121	44,3	220	43,1
ΕΕΔ για Σχολεία Γ' Λυκείου	63	26,5	90	33,0	153	29,9
Σύνολο	238	46,6	273	53,4	511	100

Σημείωση: Οι σχετικές συνδυαστικές συχνότητες έχουν υπολογιστεί για το φύλο.

1. Υπάρχει σε δύο εκδόσεις, ανάλογα με την ηλικία των ατόμων στα οποία απευθύνεται:
α) Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία (Career Interest Inventory for Schools) για ηλικίες 13-15 ετών και β) Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων (Career Interest Inventory) για ηλικίες από 16 ετών και άνω.

(The Psychological Corporation, 1996 και 1995 αντίστοιχα)

2. Η χρηματοδότηση από τον Ειδικό Λογαριασμό Κονδυλίων Έρευνας αφορά στην στάθμιση του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία.

ριότητες που ακολουθούμε, τα αντικείμενα στα οποία αποδίδουμε αξία, σε διαφέροντα από τη βρίσκουμε διασκεδαστικό, ελκυστικό ή προκλητικό. Με αυτόν τον τρόπο, τα διαφέροντα έχουν μια σημαντική επίδραση στα εκπαιδευτικά σχέδια και στις επαγγελματικές επιλογές» (Hyde, G. & Trickey, G., 1996, σελ. 1).

Πληροφορίες για τα διαφέροντα των ατόμων και τις προτιμήσεις τους για διάφορες δραστηριότητες μπορούμε να αντλήσουμε με ποικίλους τρόπους. Πάνω από μισό αιώνα πριν, ο Super (1949), διέκρινε τρεις μεθόδους αξιολόγησης των διαφερόντων. Ο πρώτος τρόπος, τα δηλωμένα διαφέροντα, περιλαμβάνει απλώς το να ξητά κανείς από το άτομο να δηλώσει τι του αρέσει και τι όχι, σχετικά με δραστηριότητες και επαγγέλματα. Ο δεύτερος, τα εξωτερικευμένα διαφέροντα, περιλαμβάνει το να παρατηρούμε τη συμμετοχή των ανθρώπων σε διάφορες δραστηριότητες ή το πώς δαπανούν το χρόνο τους. Η τρίτη μέθοδος, τα καταγεγραμμένα διαφέροντα, αποτελεί την συχνότερα χρησιμοποιούμενη προσέγγιση για την αξιολόγηση των διαφερόντων³ (Locke, Myers, & Heiss, 2001) και περιλαμβάνει τη συμπλήρωση ενός σταθμισμένου ερωτηματολογίου, το οποίο ρωτά τις προτιμήσεις και μη των ατόμων σε μια ποικιλία δραστηριοτήτων. Στα περισσότερα ερωτηματολόγια οι απαντή-

σεις των ατόμων συγκρίνονται στη συνέχεια ως προς την ομοιότητά τους με τα διαφέροντα ατόμων που εργάζονται σε συγκεκριμένα επαγγέλματα.

Η αξιολόγηση των διαφερόντων συμβάλλει κυρίως: στην ανάπτυξη της αυτογνωσίας του ατόμου, στον προσδιορισμό επαγγελματικών εναλλακτικών λύσεων, στη διαφοροποίηση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων από τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στον προσδιορισμό αιτίων που προκαλούν έλλειψη ικανοποίησης σε εκπαιδευτικά ή επαγγελματικά θέματα, καθώς και στην αναζήτηση επαγγελματικών πληροφοριών (Brown & Brooks, 1991).

Περιγραφή του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων

Η χρήση κάθε ερωτηματολογίου διαφερόντων είναι βασικά η σύνδεση που δημιουργεί μεταξύ των πληροφοριών για τα άτομα και των πληροφοριών για τα επαγγέλματα. Το σκεπτικό στο οποίο βασίζεται η κατασκευή τέτοιων ερωτηματολογίων είναι ότι οι πληροφορίες για τα διαφέροντα του ατόμου, συνδεδεμένες με τις πληροφορίες για τα επαγγέλματα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν τους ανθρώπους να μάθουν περισσότερα για τον εαυτό τους και για τη σχέση τους με τον κόσμο της εργα-

3. Παρά το γεγονός ότι τα ερωτηματολόγια διαφερόντων θεωρούνται δημοφιλή, υπάρχουν αρκετοί λόγοι που συνηγορούν στη χρησιμοποίηση και άλλων συμπληρωματικών μεθόδων. Τέτοιοι λόγοι αποτελούν α) η περίπτωση να θεωρήσει ο πελάτης ότι το ερωτηματολόγιο είναι ένα «μαγικό μέσο» που θα δώσει οριστικές απαντήσεις (Yost & Corbishley, 1987), β) το γεγονός ότι η έρευνα δείχνει πως τα δηλωμένα ερωτηματολόγια έχουν μεγαλύτερη προγνωστική αξία από τα καταγεγραμμένα (Dolliver, 1969. Borgen & Seling, 1978. Bartling & Hood, 1981. Slaney & Russell, 1981. Holland, 1985).

σίας. Το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων και στις δύο εκδόσεις του, βασίζεται στην αντίληψη ότι κάθε επάγγελμα απαιτεί κάποιο βαθμό αλληλεπίδρασης με στοιχεία, ανθρώπους (ή/και ζώα) και με αντικείμενα. Το επίπεδο της αλληλεπίδρασης με στοιχεία, ανθρώπους και αντικείμενα διαμορφώνει τη βάση για την ομαδοποίηση των επαγγελμάτων σε ομάδες που συνεισφέρουν στην επαγγελματική εξερεύνηση. Το Ερωτηματολόγιο Επαγγελμα-

τικών Διαφερόντων αποτελείται από 15 Επαγγελματικές Ομάδες που καθορίζονται με αυτόν ακριβώς τον τρόπο. Οι ομάδες είναι: Κοινωνικές επιστήμες, Υπηρεσίες γραφείου, Υπηρεσίες υγείας, Αγροτικός κλάδος, Εξυπηρέτηση πελατών, Καλές τέχνες, Μαθηματικά και Θετικές επιστήμες, Οικοδομικά επαγγέλματα, Υπηρεσίες Εκπαίδευσης, Νομικές υπηρεσίες, Μεταφορές, Πωλήσεις, Διοίκηση, Τεχνίτες, Χειρισμός μηχανημάτων⁴ (Hyde, G. & Trickey, G., 1996).

4. Αναλυτικότερα, στο Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων οι Επαγγελματικές Ομάδες περιγράφονται ως εξής (βλ. Hyde, G. & Trickey, G., 1996, σελ. 3):

Κοινωνικές επιστήμες: Οι εργαζόμενοι στον τομέα αυτό ενδιαφέρονται για τις κοινωνικές ανάγκες των ανθρώπων. Παραδείγματα επαγγελμάτων στον τομέα αυτό: σύμβουλος, κοινωνικός λειτουργός, ψυχολόγος, κοινωνιολόγος, ιστορικός.

Υπηρεσίες γραφείου: Οι εργαζόμενοι στον τομέα αυτό κάνουν διάφορα πράγματα, όπως να αρχειοθετούν έγγραφα ή στοιχεία και να χειρίζονται μηχανές γραφείου. Παραδείγματα επαγγελμάτων στον τομέα αυτό: γραμματέας, δακτυλογράφος, ταμίας, λογιστής.

Υπηρεσίες Υγείας: Εργαζόμενοι αυτού του τομέα παρέχουν μια ποικιλία υπηρεσιών στους άρρωστους, τους τραυματισμένους, και στα άτομα με αναπτρίες. Παραδείγματα επαγγελμάτων: νοσοκόμος, γιατρός, εργοθεραπευτής, κτηνίατρος, χειρουργός.

Αγροτικός Κλάδος: Αυτός ο τομέας περιλαμβάνει επαγγέλματα σχετικά με φυτά και ζώα. Παραδείγματα επαγγελμάτων: γεωργός, αγροφύλακας, κηπουρός, εκπαιδευτής αλόγων.

Εξυπηρέτηση πελατών: Εργαζόμενοι αυτού του τομέα εκτελούν μια ποικιλία καθηκόντων, όπως φρούρηση και καθαριότητα κτηρίων, προετοιμασία και σερβίρισμα φαγητού, κόψιμο και περιποίηση μαλλιών. Παραδείγματα επαγγελμάτων: μάγειρας, αστενομικός, αεροσυνοδός.

Καλές Τέχνες: Εργαζόμενοι αυτού του τομέα χρησιμοποιούν τις ειδικές τους ικανότητες σε δημιουργικές τέχνες και την ψυχαγωγία. Παραδείγματα επαγγελμάτων: συγγραφέας, καλλιτέχνης, εκδότης, ρεπόρτερ ειδήσεων, μουσικός, τραγουδιστής, φωτογράφος.

Μαθηματικά και Θετικές Επιστήμες: Στους εργαζόμενους στον τομέα αυτό αρέσει να κάνουν έρευνες που συχνά αφορούν την παραπήρηση φαινομένων και τη διεξαγωγή πειραμάτων. Παραδείγματα επαγγελμάτων: μηχανικός, προγραμματιστής ήλεκτρονικού υπολογιστή, χημικός.

Οικοδομικά επαγγέλματα: Επαγγέλματα αυτού του τομέα έχουν να κάνουν με υψηλής εξειδίκευσης εργασίες. Παραδείγματα επαγγελμάτων: μαραγκός, χτίστης, υδραυλικός, ελαιοχρωματιστής, οξυγονοκολλητής, επισκευαστής οδοφρίς.

Υπηρεσίες εκπαίδευσης: Στους εργαζόμενους στον τομέα αυτό αρέσει να βοηθούν τους ανθρώπους να μαθαίνουν. Παραδείγματα επαγγελμάτων: δάσκαλος, βιβλιοθηκονόμος, υπάλληλος μουσείου, καθηγητής πανεπιστημίου.

Νομικές Υπηρεσίες: Οι εργαζόμενοι αυτού του τομέα συμβουλεύουν τους ανθρώπους για νομικά ζητήματα. Παραδείγματα επαγγελμάτων: νομικός σύμβουλος, δικηγόρος.

Μεταφορές: Η πλειοψηφία των εργαζομένων αυτού του τομέα χειρίζονται οχήματα όπως φορτηγό, τρακτέρ και λεωφορεία. Παραδείγματα επαγγελμάτων: οδηγός ασθενοφόρου, οδηγός φορτηγού, τεχνίτης συνεργείου αυτοκινήτων.

Πωλήσεις: Περιλαμβάνουν την αγορά και την πώληση προϊόντων και υπηρεσιών. Παραδείγματα επαγγελμάτων: πωλητής, κτηματομεσίτης.

Το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων εκδίδεται σε δύο επίπεδα, σχεδιασμένα να συμβαδίζουν με το επίπεδο αριμότητας των μαθητών και να τους κινητοποιούν να μάθουν περισσότερα για τον εαυτό τους, για τα διαφέροντά τους και για το πώς αυτά τα διαφέροντα σχετίζονται με τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους σχέδια.

Η μία έκδοση, το *Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία* (*Career Interest Inventory for Schools*) σχεδιάσθηκε για να χρησιμοποιείται από μαθητές ηλικιών 13-15 ετών. Αποτελείται από 120 δηλώσεις σχετικές με επαγγελματικές δραστηριότητες και σχεδιασμένες για να συνδέουν τα διαφέροντα των μαθητών με τις 15 Επαγγελματικές Ομάδες που αντιστοιχούν τον κόσμο της εργασίας. Το *Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία* περιέχει, επίσης, 16 δηλώσεις σχετι-

κές με εκπαιδευτικούς τομείς, οι οποίες σχεδιάσθηκαν για να καθορίζουν τα διαφέροντα του ατόμου σε μια ποικιλία εκπαιδευτικών ή επαγγελματικών προγραμμάτων κατάρτισης ή μαθητείας⁵.

Το *Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες* (*Career Interest Inventory*) απενθύνεται στις ηλικίες από 16 ετών και άνω. Αποτελείται από 150 δηλώσεις σχετικές με επαγγελματικές δραστηριότητες και από 20 δηλώσεις σχετικές με σχολές μεταλυκειακού επιπέδου, που έχουν σχεδιασθεί για να καθορίζουν το ενδιαφέρον του ατόμου σε μια ποικιλία μεταλυκειακών εκπαιδευτικών ή επαγγελματικών προγραμμάτων κατάρτισης που παρέχονται από πανεπιστήμια ή προγράμματα μαθητείας⁶.

Και στις δύο εκδόσεις του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων, ο βαθμός διαφέροντος σε κάθε πρόταση βαθμολογείται με μία πεντά-

---

Διοίκηση: Εργαζόμενοι αυτού του τομέα δημιουργούν στόχους, διευθύνουν επιχειρήσεις, ελέγχουν δραστηριότητες μέσα σε ένα οργανισμό. Παραδείγματα επαγγελμάτων: διευθυντής, λογιστής, τραπεζίτης.

Τεχνίτες: Οι εργαζόμενοι αυτού του τομέα συνήθως χρησιμοποιούν εργαλεία για να φτιάξουν ή να επιδιορθώσουν μικρά αντικείμενα. Παραδείγματα επαγγελμάτων: επιδιορθωτής κοσμημάτων, κλειδαράς, επιδιορθωτής ηλεκτρονικών συσκευών.

Χειρισμός Μηχανημάτων: Οι εργαζόμενοι αυτού του τομέα χρησιμοποιούν και χειρίζονται μηχανές που έχουν να κάνουν με μέταλλα, χαρτί ή ξύλο. Παραδείγματα επαγγελμάτων: χειριστής πιεστηρίου, χειριστής πριονιού, χειριστής καμινιού.

5. Οι εκπαιδευτικοί αυτού τομέας είναι: 1. Δραματική Τέχνη, 2. Χειροτεχνία, Σχέδιο και Τεχνολογία, 3. Μαθηματικά, 4. Συντήρηση αυτοκινήτων, 5. Επιστήμες, 6. Μαγειρική ή Ραπτική, 7. Τέχνη ή Μουσική, 8. Αγροτικές δραστηριότητες ή Φροντίδα ζώων, 9. Δημοσιογραφία, 10. Μηχανήματα δακτυλογράφησης ή γραφείου, 11. Ιστορία, Γεωγραφία ή Ανθρωποστικές επιστήμες, 12. Επιστήμες υγείας, 13. Συγγραφή λογοτεχνικού κειμένου, 14. Ηλεκτρονικό Υπολογιστές, 15. Γλώσσα ή Λογοτεχνία, 16. Λογιστική ή εργασίες γραφείου (βλ. Hyde, G. & Trickey, G., 1996, σελ. 5).

6. Οι εκπαιδευτικές περιοχές είναι: 1. Εμπόριο ή πωλήσεις, 2. Προγραμματισμός Η/Υ, 3. Ηλεκτρονικά ή εμπόριο ηλεκτρικών ειδών, 4. Υδραυλικά ή συγκολλήσεις, 5. Συντήρηση αυτοκινήτων, 6. Ξυλουργική ή οικοδομικές κατασκευές, 7. Επεξεργασία κειμένου ή δακτυλογράφηση, 8. Κομμωτική, 9. Λογιστικά ή εργασίες γραφείου, 10. Μαγειρική ή Ραπτική, 11. Μουσική ή Τέχνη, 12. Αγροτικές δραστηριότητες ή Φροντίδα ζώων, 13. Μαθηματικά ή Επιστήμες, 14. Αγγλικά ή Σένες γλώσσες, 15. Διοίκηση επιχειρήσεων, 16. Συγγραφή, 17. Δραματική Τέχνη, 18. Φωτογραφία, 19. Επιστήμες υγείας, 20. Δημοσιογραφία. (βλ. Hyde, G. & Trickey, G., 1995, σελ. 5).

βαθμη αλίμακα, που δηλώνει το βαθμό προτίμησης στην εκάστοτε πρόταση. Η αλίμακα είναι 5 = μου αρέσει πάρα πολύ, 4 = μου αρέσει πολύ, 3 = δεν είμαι σίγουρος/η, 2 = μου αρέσει λίγο, 1 = δεν μου αρέσει.

Η Έρευνα

Ενορήματα

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων αναφέρεται στον προκαταρκτικό έλεγχο των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών των δύο εκδόσεων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων, για Σχολεία και για Ενήλικες. Τα αποτελέσματα συνοψίζονται σε τέσσερα μέρη, τα οποία περιλαμβάνουν: (α) τους περιγραφικούς στατιστικούς δείκτες για το συνολικό δείγμα, (β) τους δείκτες αξιοπιστίας, (γ) τους ελέγχους εγκυρότητας, και (δ) τη σύγκριση μέσων όρων των επαγγελματικών ομάδων ως προς την τάξη φοίτησης και το φύλο των συμμετεχόντων. Σημειώνεται ότι, παρά την κοινή ονοματολογία των 15 επαγγελματικών ομάδων που αξιολογούνται με το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων, οι δύο εκδόσεις του ερωτηματολογίου διαφέρουν τόσο στον αριθμό των προτάσεων δύο και στο νοηματικό τους περιεχόμενο, το οποίο έχει προσαρμοστεί στις ανάγκες διαφορετικών ηλικιακών ομάδων. Οι διαφορές αυτές επέβαλαν τη διενέργεια ξεχωριστών στατιστικών αναλύσεων για τις δύο εκδόσεις του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων και η μεταξύ τους σύγκριση είναι μόνο περιγραφικής μορφής.

Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες

Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων για Σχολεία: Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, οι μέσοι δροι των επαγγελματικών ομάδων του ερωτηματολογίου, οι οποίοι δηλώνουν το επίπεδο προτίμησης της κάθε επαγγελματικής ομάδας από το σύνολο του δείγματος, παρουσιάζουν εύρος διακύμανσης της τάξης των 1,24 βαθμών στην πενταβάθμια αλίμακα μέτρησης. Τη μεγαλύτερη προτίμηση συγκεντρώνουν οι «Κοινωνικές επιστήμες» ($M=2,76$). Ακολουθούν οι «Υπηρεσίες εκπαίδευσης», η «Διοίκηση», οι «Υπηρεσίες υγείας» και οι «Υπηρεσίες γραφείου», με μέση βαθμολογία που κυμαίνεται μεταξύ 2,51-2,55. Στον αντίποδα, τα χαμηλότερα επίπεδα προτίμησης εμφανίζουν επαγγελματικές ομάδες που περιλαμβάνουν κυρίως χειρωνακτικά επαγγέλματα: «Χειρισμός μηχανημάτων» ($M=1,52$), «Οικοδομικά επαγγέλματα» ($M=1,65$), «Μεταφορές» ($M=1,73$) και «Τεχνίτες» ($M=1,87$). Οι μέσοι δροι αυτών των επαγγελματικών ομάδων βρέθηκαν κάτω από την τιμή 2 της αλίμακας μέτρησης, η οποία δηλώνει «λίγη» προτίμηση. Η μορφή της κατανομής των τεσσάρων επαγγελματικών ομάδων με τους χαμηλότερους μέσους δρούς παρουσιάζει έντονη ασυμμετρία προς το αριστερό άκρο, ενώ επίσης σημείωσαν τις μικρότερες τυπικές αποκλίσεις. Δηλαδή, οι ομάδες που σχετίζονται με χειρωνακτικά επαγγέλματα απορρίπτονται εμφανώς από τη μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος. Αντίθετα, η μορφή των κατανομών των υπολοίπων επαγγελματικών ομάδων τείνει να είναι κωδωνοειδής συμμετρική, με ελαφρές μόνο αποκλίσεις

Πίνακας 2: Μέσοι δροι και τυπικές αποκλίσεις των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για το συνολικό δείγμα.

Επαγγελματικές ομάδες	ΕΕΔ για Σχολεία		ΕΕΔ για Ενήλικες	
	M	s	M	s
Α-Κοινωνικές επιστήμες	2,76	0,92	2,95	0,97
Β-Υπηρεσίες γραφείου	2,51	0,73	2,29	0,78
Γ-Υπηρεσίες υγείας	2,52	0,9	2,55	0,86
Δ-Αγροτικός κλάδος	2,28	0,85	2,25	0,89
Ε-Εξυπηρέτηση πελατών	2,14	0,81	1,99	0,67
Ζ-Καλές τέχνες	2,41	0,89	2,72	0,86
Η-Μαθηματικά & Θετικές επιστήμες	2,31	0,81	2,58	0,89
Θ-Οικοδομικά επαγγέλματα	1,65	0,66	1,46	0,57
Ι-Υπηρεσίες εκπαίδευσης	2,55	0,91	2,80	1,02
Κ-Νομικές υπηρεσίες	2,30	0,99	2,36	0,91
Λ-Μεταφορές	1,73	0,76	1,63	0,62
Μ-Πωλήσεις	2,12	0,75	2,19	0,69
Ν-Διοίκηση	2,54	0,8	2,91	0,86
Ξ-Τεχνίτες	1,87	0,64	1,85	0,64
Ο-Χειρισμός μηχανημάτων	1,52	0,63	1,38	0,59

Σημείωση: Η κλίματα βαθμολόγησης κυμαίνεται από 1=«καθόλου» μέχρι 5=«πάρα πολύ».

προς το δεξί άκρο για τις ομάδες που συγκέντρωσαν την υψηλότερη μέση προτίμηση.

Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων για Ενήλικες: Παρδομοια με τα παραπάνω ευρήματα είναι η εικόνα που παρουσιάζουν οι βαθμολογίες των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες (βλ. Πίνακα 2). Και εδώ οι «Κοινωνικές επιστήμες» ($M=2,95$) καταλαμβάνουν την πρώτη θέση. Πολύ κοντά βρίσκεται η «Διοίκηση» ($M=2,91$), ενώ αμέσως μετά ξεχωρίζουν οι «Υπηρεσίες Εκπαίδευσης» ($M=2,80$), οι «Καλές τέχνες» ($M=2,72$), τα «Μαθηματικά και Θετικές επιστήμες» ($M=2,58$) και οι «Υπηρεσίες υγείας» ($M=2,55$). Τα χαμηλότερα επίπεδα προτίμησης ανήκουν πάλι στις επαγ-

γελματικές ομάδες: «Χειρισμός μηχανημάτων» ($M=1,38$), «Οικοδομικά επαγγέλματα» ($M=1,46$) και «Μεταφορές» ($M=1,63$), με μέσους δρούς που προσεγγίζουν τη χαμηλότερη τιμή της κλίμακας μέτρησης. Η απόκλιση από τη συμμετρία είναι πιο έντονη στις κατανομές των επαγγελματικών ομάδων με τη χαμηλότερη βαθμολογία και συνοδεύεται από σχετικά περιορισμένη διασπορά, όπως δηλώνουν οι μικρές τυπικές αποκλίσεις τους. Τέλος, σημειώνεται ότι το εύρος διακύμανσης, δηλ. η απόσταση ανάμεσα στον υψηλότερο και τον χαμηλότερο μέσο δρο, των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες (1,57) είναι μεγαλύτερο από την αντίστοιχη τιμή του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία (1,24), το οποίο δηλώνει

πιθανώς σαφέστερη τοποθέτηση των προτιμήσεων των μαθητών μεγαλύτερης ηλικίας.

Αξιοπιστία

Μετρήθηκαν δύο τύποι αξιοπιστίας του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων: η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας (δείκτες alpha του Cronbach) και η αξιοπιστία των ημικλάστων (δείκτες split-half του Guttman).

Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία: Η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας της έκδοσης του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία κρίνεται ως ιδιαίτερα ικανοποιητική εφόσον

οι δείκτες alpha του Cronbach κυμαίνονται από 0,72 («Υπηρεσίες γραφείου») έως 0,89 («Νομικές υπηρεσίες»), ενώ οι τιμές αυτές είναι ίσες ή ανώτερες του 0,80 για 9 από τις 15 ομάδες (βλ. Πίν. 3). Σε ανάλογα υψηλά επίπεδα βρέθηκε ότι είναι η αξιοπιστία με τη μέθοδο των ημικλάστων. Η χαμηλότερη τιμή για τον δείκτη του Guttman είναι 0,69 («Μαθηματικά και Θετικές επιστήμες») και η υψηλότερη ανήκει πάλι στις «Νομικές υπηρεσίες» (0,89).

Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες: Όπως δείχνει ο Πίγακας 3, η εσωτερική συνάφεια των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες κυμαίνεται σε παρόμοια επίπεδα με την έκδοση του Ερωτηματολογίου Επαγ-

Πίνακας 3: Αξιοπιστία (δείκτες Cronbach alpha και Guttman split-half) των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων).

Επαγγελματικές ομάδες	ΕΕΔ για Σχολεία		ΕΕΔ για Ενήλικες	
	Cronbach alpha	Guttman split-half	Cronbach alpha	Guttman split-half
A-Κοινωνικές επιστήμες	2,76	0,92	2,95	0,97
A-Κοινωνικές επιστήμες	0,83	0,83	0,87	0,82
B-Υπηρεσίες γραφείου	0,72	0,78	0,82	0,77
Γ-Υπηρεσίες υγείας	0,83	0,84	0,83	0,84
Δ-Αγροτικός κλάδος	0,80	0,82	0,86	0,88
Ε-Εξυπηρέτηση πελατών	0,79	0,74	0,74	0,72
Z-Καλές τέχνες	0,80	0,76	0,80	0,69
H-Μαθηματικά & Θετικές επιστήμες	0,75	0,69	0,73	0,78
Θ-Οικοδομικά επαγγέλματα	0,81	0,73	0,77	0,67
I-Υπηρεσίες εκπαίδευσης	0,82	0,78	0,84	0,80
K-Νομικές υπηρεσίες	0,89	0,89	0,84	0,84
Λ-Μεταφορές	0,84	0,73	0,79	0,72
M-Πωλήσεις	0,77	0,72	0,74	0,74
N-Διοίκηση	0,76	0,80	0,77	0,83
Ξ-Τεχνίτες	0,75	0,70	0,79	0,81
O-Χειρισμός μηχανημάτων	0,82	0,80	0,82	0,73

γελματικών Διαφερόντων για Σχολεία, με ελάσσονες αποκλίσεις προς τα πάνω ή προς τα κάτω, οι οποίες δεν δηλώνουν ουσιαστική διαφοροποίηση δύσον αφορά την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου. Η χαμηλότερη τιμή για τον δείκτη alpha του Cronbach είναι 0,74 και ανήκει στις επαγγελματικές ομάδες «Εξυπηρέτηση πελατών» και «Πωλήσεις», ενώ την υψηλότερη τιμή (0,87) έχουν οι «Κοινωνικές επιστήμες». Ο δείκτης του Guttman για την αξιοπιστία των ημικλάστων εγγίζει το 0,88 για τον «Αγροτικό κλάδο», ενώ σε δύο μόνο περιπτώσεις πέφτει κάτω από 0,70 (0,67 για τα «Οικοδομικά επαγγέλματα» και 0,69 για τις «Καλές τέχνες»). Οι παραπάνω μετρήσεις δείχνουν ότι το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων και στις δύο εκδόσεις του (για Σχολεία και για Ενήλικες) είναι ένα αρκετά αξιόπιστο έργαλειο, δύσον αφορά τη σταθερότητα της εσωτερικής του δομής.

Εγκυρότητα

Η εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής (construct validity) του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων διερευνήθηκε με την ανάλυση παραγόντων. Ελέγχθηκε επίσης η διακριτική εγκυρότητα (discriminant validity) του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων δύσον αφορά τη δυνατότητα διαφοροποίησης των μέσων όρων προτίμησης των επαγγελματικών ομάδων ανάλογα με την εκπαιδευτική επιλογή των μαθητών.

Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία: Η διερευ-

νητική ανάλυση παραγόντων των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων έγινε με τη μέθοδο της ανάλυσης κύριων συνιστωσών με ορθογώνια (varimax) περιστροφή, εφόσον δεν βρέθηκε αξιόλογη συνάφεια μεταξύ των παραγόντων. Ο προκαταρκτικός έλεγχος των δεδομένων έδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα όσον αφορά την επάρχεια της δειγματοληψίας (δείκτης Kaiser-Meyer-Olkin = 0,89) και το κριτήριο σφαιρικότητας, του Bartlett: $\chi^2(105)=3225,98, p < 0,001$. Λαμβάνοντας υπόψη το διάγραμμα ιδιοτιμών (screen test, Catell, 1961), το ποσοστό της εξηγούμενης διασποράς συνολικά και κατά παράγοντα και το νοηματικό περιεχόμενο, επιλέχθηκε η λύση των δύο παραγόντων (βλ. Πίν. 4). Και οι δύο αυτοί παράγοντες έχουν πολύ καλή αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας ($\alpha=0,89$), ενώ εξηγούν το 60% της ολικής διακύμανσης των τιμών.

Ο πρώτος παράγοντας ονομάστηκε «Επιστήμες και Διοίκηση» εφόσον οι 9 επαγγελματικές ομάδες που περιλαμβάνει, αναφέρονται κυρίως σε επιστήμες (π.χ. «Κοινωνικές επιστήμες», «Υπηρεσίες Εκπαίδευσης», «Νομικές υπηρεσίες») και διοίκηση (π.χ. «Διοίκηση», «Υπηρεσίες γραφείου»). Εδώ εντάχθηκαν επίσης οι «Καλές τέχνες» και ο «Αγροτικός κλάδος». Ο δεύτερος παράγοντας, «Πρακτικά επαγγέλματα», έχει εμφανώς εφαρμοσμένο προσανατολισμό, αφού οι 6 επαγγελματικές ομάδες που εντάχθηκαν σε αυτόν, παραπέμπουν σε χειρωνακτικά επαγγέλματα (π.χ. «Χειροισμός μηχανημάτων», «Οικοδομικά επαγγέλματα», «Μεταφορές»), καθώς και στα «Μαθηματικά και Θετι-

Πίνακας 4: Μέσοι δροι και τυπικές αποκλίσεις των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για το συνολικό δείγμα.

Επαγγελματικές ομάδες	ΕΕΔ για Σχολεία		ΕΕΔ για Ενήλικες	
	ΠΣ1	ΠΣ2	ΠΣ1	ΠΣ2
Α-Κοινωνικές επιστήμες	0,80			0,83
Β-Υπηρεσίες γραφείου	0,75		0,33	0,61
Γ-Υπηρεσίες υγείας	0,74			0,64
Δ-Αγροτικός κλάδος	0,56	0,42	0,35	0,50
Ε-Εξυπηρέτηση πελατών	0,59	0,36	0,36	0,56
Ζ-Καλές τέχνες	0,55			0,49
Ι-Υπηρεσίες εκπαίδευσης	0,83			0,84
Κ-Νομικές υπηρεσίες	0,70			0,73
Ν-Διοίκηση	0,69	0,33		0,53
Η-Μαθηματικά & Θετικές επ.	0,45	0,51	0,64	
Θ-Οικοδομικά επαγγέλματα		0,86	0,88	
Λ-Μεταφορές		0,79	0,83	
Μ-Πωλήσεις	0,40	0,70	0,70	
Ξ-Τεχνώντες	0,38	0,78	0,76	
Ο-Χειρισμός μηχανημάτων		0,87	0,86	
Iδιοτυπή	6,58	2,41	5,26	2,92
% εξηγ. διασποράς	43,90	16,08	35,05	19,45
Cronbach alpha	0,89	0,89	0,88	0,84

Σημείωση: Ανάλυση κύριων συνιστώσων με ορθογώνια περιστροφή. Οι πρωτεύουσες φορτίσεις με έντονα στοιχεία. Φορτίσεις μικρότερες από |0,30| έχουν παραλειφθεί. ΠΣ1: Επιστήμες και Διοίκηση. ΠΣ2: Πρακτικά Επαγγέλματα. ΠΕ1: Πρακτικά Επαγγέλματα. ΠΕ2: Επιστήμες και Διοίκηση.

κές επιστήμες». Σημειώνεται ότι δλες οι πρωτεύουσες φορτίσεις των επαγγελματικών ομάδων είναι αρκετά υψηλές (άνω του 0,50). Υψηλές δευτερεύουσες φορτίσεις σημείωσαν τα «Μαθηματικά» (0,45) και ο «Αγροτικός κλάδος» (0,42), το οποίο δηλώνει ότι οι δύο αυτές επαγγελματικές ομάδες έχουν αξιόλογη συνάφεια και με τον δεύτερο παράγοντα, πέραν αυτού στον οποίο εντάχθηκαν.

Όσον αφορά τη διακριτική εγκυρότητα του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία, έγινε έλεγχος της στατιστικής

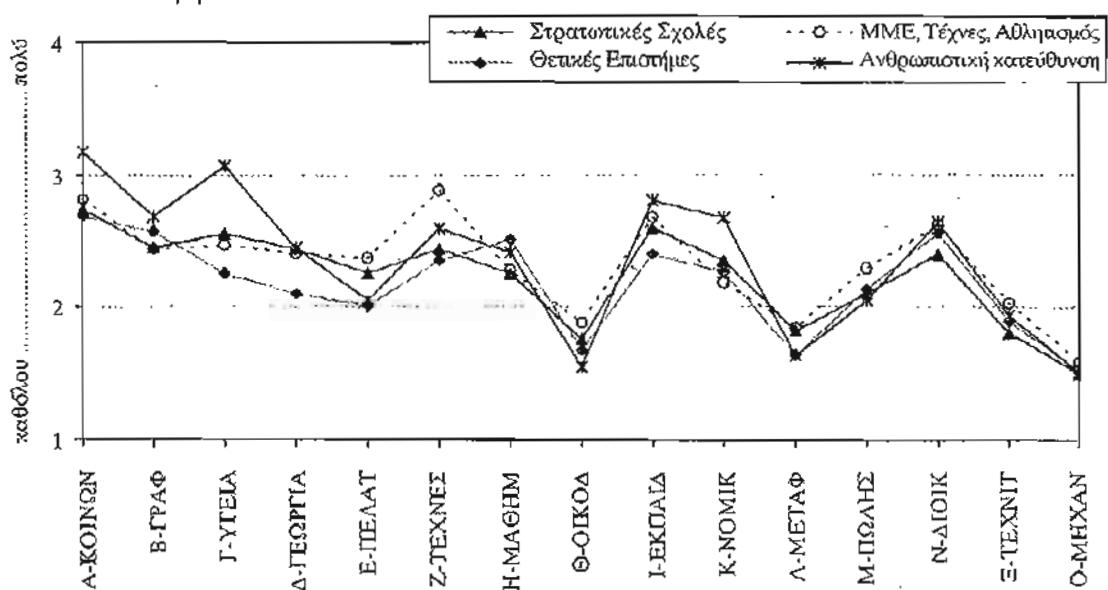
σημαντικότητας των διαφορών των μέσων δροών των επαγγελματικών ομάδων (εξαρτημένες μεταβλητές) ως προς την αναφερόμενη εκπαιδευτική επιλογή των μαθητών (ανεξάρτητη μεταβλητή). Το αποτέλεσμα της πολυμεταβλητής ανάλυσης διακύμανσης (MANOVA) προέκυψε στατιστικώς σημαντικό. Ο δείκτης Λ του Wilks ισούται με 0,63 και αντιστοιχεί σε τιμή $F(45, 705)=2,59$, $p<0,001$, ενώ σύμφωνα με το δείκτη η^2 το 14% της διακύμανσης της βαθμολογίας των επαγγελματικών ομάδων ερμηνεύεται από τη στατιστική επίδραση

της εκπαιδευτικής επιλογής. Σε μονομεταβλητό επίπεδο, εντοπίστηκαν διαφορές των μέσων όρων σε έξι επαγγελματικές ομάδες. Από τις πολλαπλές συγκρίσεις των μέσων όρων ανά ζεύγη με το post hoc κριτήριο του Scheffé προέκυψε ότι οι μαθητές που δηλώνουν ότι επέλεξαν σχολές θεωρητικής και ανθρωπιστικής κατεύθυνσης σημείωσαν υψηλότερο μέσο όρο από τους υπόλοιπους μαθητές στις «Υπηρεσίες υγείας», $F(3, 251)=8,42$, $p<0,001$, στις «Κοινωνικές επιστήμες», $F(3, 251)=2,89$, $p<0,05$, στις «Υπηρεσίες Εκπαίδευσης», $F(3, 251)=2,75$, $p<0,05$, και στις «Νομικές υπηρεσίες», $F(3, 251)=2,52$, $p<0,05$. Επίσης, οι μαθητές που επέλεξαν να σπουδάσουν σε σχολές ΜΜΕ, καλών τεχνών και αθλητισμού σημείωσαν υψηλότερο μέσο όρο από τους υπόλοιπους συμμαθητές τους στις «Καλές τέχνες», $F(3, 251)=3,66$, $p<0,05$, και στην «Εξυπηρέτηση πελατών», $F(3, 251)=$

2,78, $p<0,05$. Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται και στο Σχήμα 1.

Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες Η ανάλυση παραγόντων των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες έγινε με τις ίδιες ακριβώς παραμέτρους, δύπιστα η έκδοση για Σχολεία: ανάλυση κύριων συνιστωσών με ορθογώνια περιστροφή των αξόνων. Ο έλεγχος των προϋποθέσεων για την εφαρμογή της ανάλυσης παραγόντων έδειξε ότι πληρούνται τα κριτήρια επάρκειας της δειγματοληψίας (δείκτης KMO=0,81) και σφαιρικότητας των δεδομένων, του Bartlett: $\chi^2(105)=1294,50$, $p<0,001$. Η τελική ανάδειξη δύο κύριων συνιστωσών έγινε κι εδώ με βάση το διάγραμμα ιδιοτιμών, το ποσοστό της διασποράς που ερμηνεύεται από τους παράγοντες και το νομιματικό τους περιεχόμενο. Η συνολικά εξηγούμενη διακύμανση εγγίζει

Σχήμα 1: Μέσοι όροι των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία ως προς την εκπαιδευτική επιλογή.

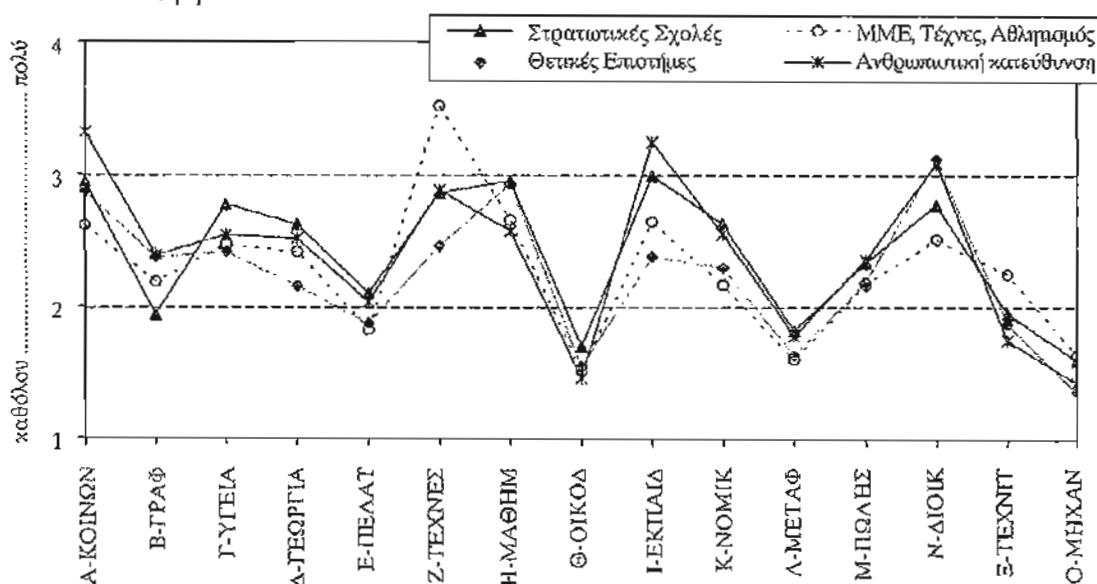
το 55%, ενώ και η εσωτερική συνέπεια των παραγόντων είναι πολύ καλή ($\alpha=0,88$ και $0,84$ για τον πρώτο και τον δεύτερο παράγοντα, αντίστοιχα).

Το εννοιολογικό περιεχόμενο των παραγόντων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες είναι ακριβώς ίδιο με αυτό της έκδοσης για Σχολεία. Οι διαφοροποιησιες που εντοπίζονται, είναι άνευ πρακτικής-ερμηνευτικής σημασίας και αναφέρονται μόνο στη σειρά ανάδειξης των παραγόντων και στα μεγέθη των φορτίσεων. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4, τα «Πρακτικά επαγγέλματα» (χειρωνακτικές δραστηριότητες και «Μαθηματικά και Θετικές επιστήμες») συγκροτούν τώρα τον πρώτο παράγοντα, παρά τον μικρότερο αριθμό επαγγελματικών ομάδων που περιλαμβάνουν (6). Αυτό οφείλεται ενδεχομένως στο γεγονός ότι οι μεταξύ τους συνάφειες είναι υψηλότερες από αυτές των 9 επαγγελματικών ομάδων του παράγοντα «Επιστή-

μες και διοίκηση» (χοινωνικές επιστήμες, επιστήμες υγείας, υπηρεσίες εκπαίδευσης, διοίκηση, αλλά και τέχνες και αγροτικός κλάδος). Συγκριτικά με την ανάλυση παραγόντων της έκδοσης του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία, παρατηρούμε ότι πλέον δεν υπάρχουν αξιόλογες δευτερεύουσες φορτίσεις των επαγγελματικών ομάδων, ενώ οι πρωτεύουσες φορτίσεις είναι και πάλι αρκετά υψηλές, άνω του 0,50, με εξαίρεση την ομάδα «Καλές τέχνες», που όμως προσεγγίζει την τιμή αυτή (0,49).

Όσον αφορά τη διακριτική εγκυρότητα του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες, το αποτέλεσμα της ανάλυσης διακύμανσης με εξαρτημένες μεταβλητές τις επαγγελματικές ομάδες και ανεξάρτητη μεταβλητή την αναφερόμενη εκπαιδευτική επιλογή προέκυψε στατιστικώς σημαντικό. Η τιμή του πολυμεταβλητού κριτηρίου Λ του

Σχήμα 2: Μέσοι όροι των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για ενήλικες ως προς την εκπαιδευτική επιλογή.

Wilks ήταν 0,47 και αντιστοιχεί σε $F(45, 289)=1,86$, $p<0,001$, $\eta^2=0,22$, δηλ. 22% της διασποράς των επαγγελματικών ομάδων ερμηνεύεται από τη στατιστική επίδραση της εκπαιδευτικής επιλογής. Οι μονομεταβλητές αναλύσεις ανέδειξαν διαφορές των μέσων δρων πέντε επαγγελματικών ομάδων. Οι πολλαπλές συγκρίσεις ανά ζεύγη έγιναν με το χριτήριο του Scheffé. Βρέθηκε ότι οι μαθητές που επέλεξαν σχολές θεωρητικής και ανθρωπιστικής κατεύθυνσης σημείωσαν τον υψηλότερο μέσο δρο στις «Κοινωνικές επιστήμες», $F(3, 111)=2,73$, $p<0,05$, και στις «Υπηρεσίες Εκπαίδευσης», $F(3, 111)=4,55$, $p<0,01$. Οι μαθητές που επέλεξαν σπουδές σε ΜΜΕ, καλές τέχνες και αθλητισμό εμφάνισαν τον υψηλότερο μέσο δρο στις «Καλές τέχνες», $F(3, 111)=5,82$, $p<0,001$. Στα «Μαθηματικά και Θετικές επιστήμες» ξεχώρισαν οι μέσοι δροι των μαθητών που επιθυμούν να εισαχθούν σε στρατιωτικές σχολές και σε σχολές θετικών επιστημών, $F(3, 111)=2,71$, $p<0,05$. Τέλος, η επαγγελματική ομάδα «Χειρισμός μηχανημάτων» προτιμήθηκε λίγο περισσότερο από τους μαθητές που ενδιαφέρονται για τις στρατιωτικές σχολές και για σπουδές ΜΜΕ, καλών τεχνών και αθλητισμού. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται γραφικώς στο Σχήμα 2.

Σύγκριση μέσων δρων ως προς την τάξη φοίτησης και το φύλο

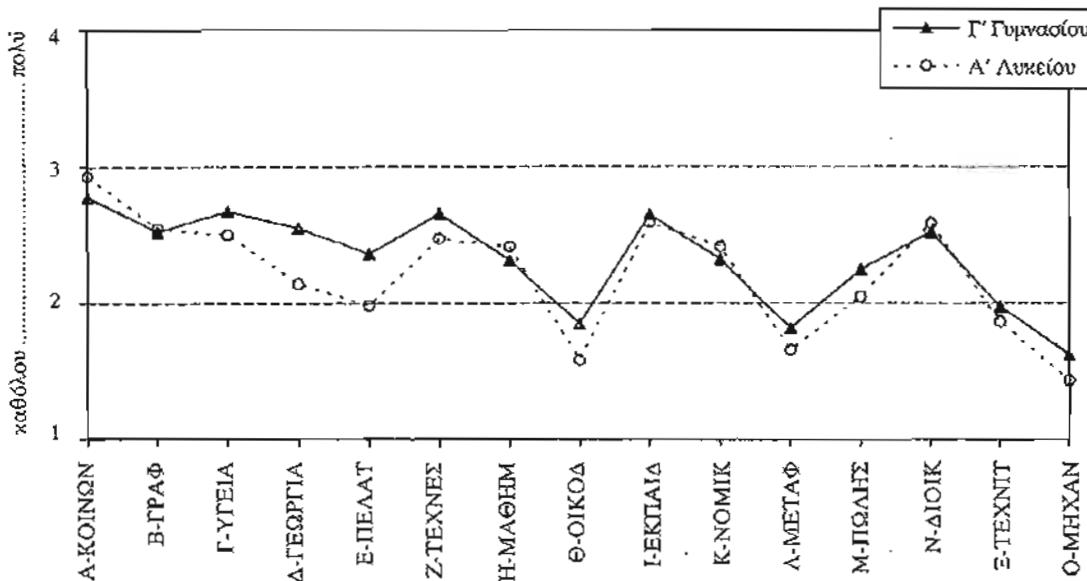
Η στατιστική επίδραση του φύλου και της τάξης φοίτησης (που αντανακλά ως ένα βαθμό την ηλικία των μαθητών) στους μέσους δρους του Ερω-

τηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων ελέγχθηκε με πολυμεταβλητές αναλύσεις διακύμανσης. Υπενθυμίζεται ότι η μελέτη της τάξης φοίτησης έχει νόημα σε σχέση με την έκδοση του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία και μόνο, εφόσον οι μαθητές του δείγματός μας που συμπλήρωσαν την έκδοση για Ενήλικες φοιτούν στη Γ' Λυκείου.

Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία: Το πολυμεταβλητό κριτήριο Wilks' Λ για τη στατιστική επίδραση της τάξης φοίτησης στους μέσους δρους των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες ισούται με 0,84, $F(15, 237)=2,91$, $p<0,001$, $\eta^2=0,16$, δηλ. 16% της διακύμανσης των επαγγελματικών ομάδων ερμηνεύεται από την τάξη φοίτησης. Οι διαφορές των μέσων δρων εντοπίζονται σε τέσσερις ομάδες, τις εξής: «Αγροτικός κλάδος», $F(1, 251)=12,64$, $p<0,001$, «Εξυπηρέτηση πελατών», $F(1, 251)=12,86$, $p<0,001$, «Οικοδομικά επαγγέλματα», $F(1, 251)=9,90$, $p<0,01$, και «Χειρισμός μηχανημάτων», $F(1, 251)=7,03$, $p<0,01$. Σε δλες τις παραπάνω περιπτώσεις, οι μαθητές της Γ' Γυμνασίου σημείωσαν σημαντικά υψηλότερους μέσους δρους από ότι οι μαθητές της Α' Λυκείου (βλ. Σχήμα 3).

Η επίδραση του φύλου σε πολυμεταβλητό επίπεδο προέκυψε και αυτή στατιστικώς σημαντική: Wilks' Λ=0,55, $F(15, 237)=12,79$, $p<0,001$. Σύμφωνα με τον δείκτη η^2 για το μέγεθος της επίδρασης, το 45% της διασποράς των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών

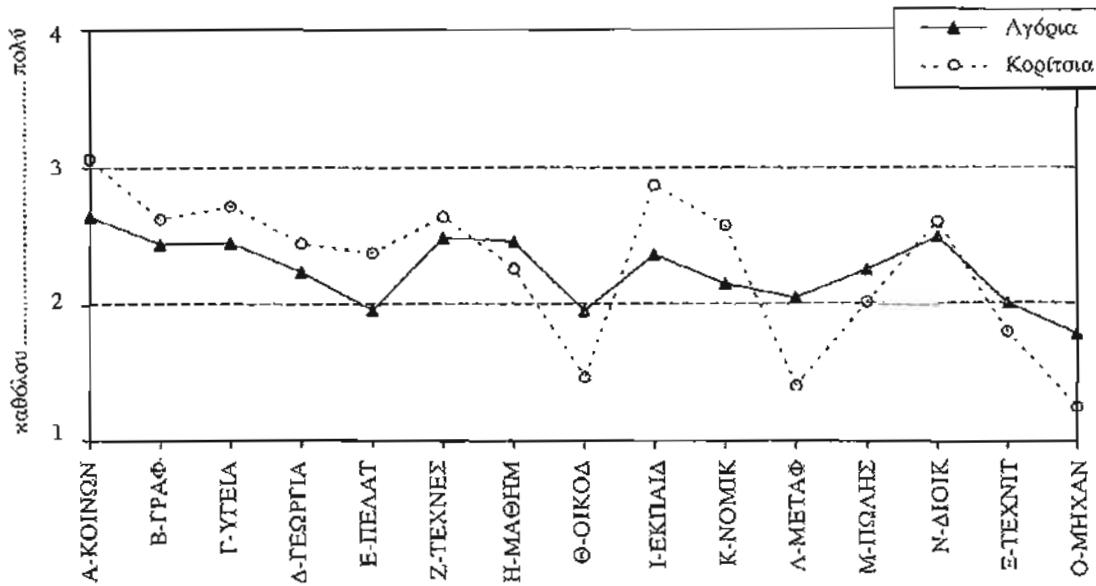
Σχήμα 3: Μέσοι όροι των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία ως προς την τάξη φοίτησης.

Διαφερόντων για Σχολεία εξηγείται από το φύλο. Η μέση προτίμηση των αγοριών διαφέρει από τη μέση προτίμηση των κοριτσιών σε 10 από τις 15 ομάδες. Ειδικότερα: τα κορίτσια σημειώσαν υψηλότερους μέσους όρους από δ, τι τα αγόρια στις «Υπηρεσίες εκπαίδευσης», $F(1, 251)=16,81$, $p<0,001$, στην «Εξυπηρέτηση πελατών», $F(1, 251)=14,36$, $p<0,001$, στις «Κοινωνικές επιστήμες», $F(1, 251)=10,65$, $p<0,001$, στις «Νομικές υπηρεσίες», $F(1, 251)=8,47$, $p<0,01$, και στις «Υπηρεσίες υγείας», $F(1, 251)=4,91$, $p<0,05$. Αντιστρόφως, οι μέσοι όροι των αγοριών υπερείχαν των αντίστοιχων μέσων όρων των κοριτσιών στον «Χειρισμό μηχανημάτων», $F(1, 251)=56,68$, $p<0,001$, στις «Μεταφορές», $F(1, 251)=49,76$, $p<0,001$, στα «Οικοδομικά επαγγέλματα», $F(1, 251)=31,71$, $p<0,001$, στους «Τεχνίτες», $F(1, 251)=5,70$, $p<0,05$, και στις «Πωλήσεις», $F(1, 251)=4,86$, $p<0,05$ (βλ. και Σχήμα 4).

Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες: Το αποτέλεσμα της πολυμεταβλητής ανάλυσης διακύμανσης για την επίδραση του φύλου στους μέσους όρους των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες προέκυψε στατιστικώς σημαντικό. Ο δείκτης Λ του Wilks ισούται με 0,46, τιμή που αντιστοιχεί σε $F(15, 97)=7,63$, $p<0,001$, ενώ ο δείκτης η^2 είναι ίσος με 0,54. Δηλαδή, 54% της διασποράς των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες αποδίδεται στη στατιστική επίδραση του φύλου. Οι μονομεταβλητές αναλύσεις ανέδειξαν διαφορές των μέσων όρων σε 8 από τις 15 ομάδες, ως εξής: τα αγόρια σημειώσαν υψηλότερους μέσους όρους από δ, τι τα κορίτσια στις «Μεταφορές», $F(1, 111)=28,99$, $p<0,001$, στο «Χειρισμό μηχανημάτων», $F(1, 111)=23,97$, $p<0,001$, στις «Πωλήσεις», $F(1, 111)=18,13$, $p<0,001$, στα «Μα-

Σχήμα 4: Μέσοι όροι των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Σχολεία ως προς το φύλο.

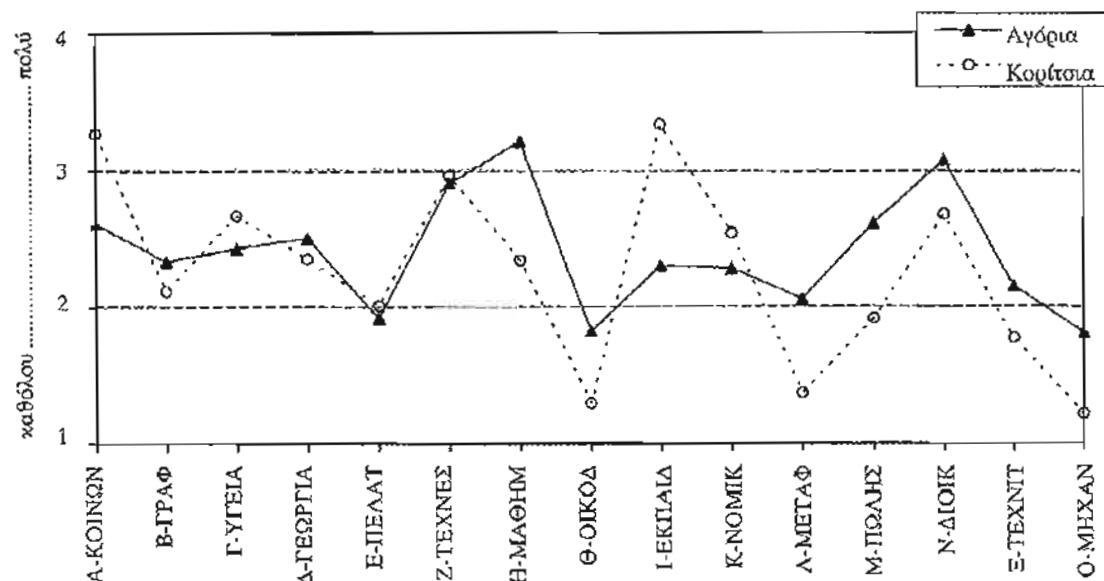
θηματικά και Θετικές επιστήμες», $F(1, 111)=17,67, p<0,001$, στα «Οικοδομικά επαγγέλματα», $F(1, 111)=17,27, p<0,001$, και στους «Τεχνίτες», $F(1, 111)=6,20, p<0,05$. Από το άλλο μέρος, οι μέσοι όροι των κοριτσιών υπερείχαν από αυτούς των αγοριών στις «Υπηρεσίες Εκπαίδευσης», $F(1, 111)=23,59, p<0,001$, και στις «Κοι-

νωνικές επιστήμες», $F(1, 111)=7,66, p<0,01$. Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται και στο Σχήμα 5.

Συζήτηση – Συμπεράσματα

Ο έλεγχος εγκυρότητας και αξιοπιστίας έδειξε ότι το Ερωτηματολό-

Σχήμα 5: Μέσοι όροι των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες ως προς το φύλο.

γιο Επαγγελματικών Διαφερόντων είναι συνολικά ένα αξιόπιστο και έγκυρο εργαλείο που αξίζει να προσαρμοσθεί στην ελληνική πραγματικότητα.

Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι η μεγαλύτερη προτίμηση των μαθητών και των τριών τάξεων στρέφεται προς τις Κοινωνικές επιστήμες. Ακολούθως, για μεν τους μαθητές της Γ' Γυμνασίου και Α' Λυκείου οι Υπηρεσίες εκπαίδευσης, η Διοίκηση, οι Υπηρεσίες υγείας και οι Υπηρεσίες γραφείου, ενώ για τους μαθητές της Γ' Λυκείου η Διοίκηση, οι Υπηρεσίες εκπαίδευσης, οι Καλές Τέχνες, τα Μαθηματικά και οι Υπηρεσίες Υγείας. Γενικά, φαίνεται ότι οι Κοινωνικές επιστήμες, η Διοίκηση, οι Υπηρεσίες εκπαίδευσης και οι Υπηρεσίες Υγείας, έστω και με μικρές διαφορές στην ιεράρχηση, βρίσκονται στις υψηλότερες προτιμήσεις των μαθητών. Στον αντίποδα βρίσκονται ο Χειρισμός μηχανημάτων, οι Οικοδομικές εργασίες και οι Μεταφορές, δηλαδή γενικότερα τα χειρωνακτικά επαγγέλματα.

Η μέση προτίμηση των αγοριών φαίνεται να διαφέρει από τη μέση προτίμηση των κοριτσιών, καθώς τα κορίτσια, σε επίπεδο μαθητών Γ' Γυμνασίου και Α' Λυκείου (χρήση Ερωτηματολογίου Διαφερόντων για Σχολεία) σημείωσαν υψηλότερους μέσους όρους στις Υπηρεσίες εκπαίδευσης, την Εξυπηρέτηση πελατών, τις Κοινωνικές επιστήμες, τις Νομικές επιστήμες και τις Υπηρεσίες Υγείας, ενώ τα αγόρια στον Χειρισμό μηχανημάτων, στις Μεταφορές, στα Οικοδομικά επαγγέλματα, στους Τεχνίτες και στις Πωλήσεις.

Παρόμοια είναι η εικόνα μεταξύ

των μαθητών της Γ' Λυκείου, με τα κορίτσια να σημειώνουν υψηλότερους μέσους όρους στις Υπηρεσίες εκπαίδευσης και στις Κοινωνικές επιστήμες, ενώ τα αγόρια στις Μεταφορές, στον Χειρισμό μηχανημάτων, στις Πωλήσεις, στα Μαθηματικά, στα Οικοδομικά επαγγέλματα και στους Τεχνίτες.

Παρατηρήθηκε, επίσης, ότι το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων επιτυγχάνει να διαφοροποιεί τα άτομα ανάλογα με την εκπαιδευτική τους επιλογή. Έτοι, ο έλεγχος της στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων των επαγγελματικών ομάδων του Ερωτηματολογίου ως προς τις εκπαιδευτικές επιλογές που δήλωσαν οι μαθητές έδειξε ότι π.χ. οι μαθητές που δηλώνουν ότι προτιμούν σχολές θεωρητικής και ανθρωπιστικής κατεύθυνσης σημειώνουν υψηλότερο μέσο όρο από τους υπόλοιπους μαθητές, για μεν το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για σχολεία, στις Υπηρεσίες Υγείας, στις Κοινωνικές επιστήμες, στις Υπηρεσίες εκπαίδευσης, στις Νομικές επιστήμες, ενώ για το Ερωτηματολόγιο Επαγγελματικών Διαφερόντων για Ενήλικες, υψηλότερο μέσο όρο στις Κοινωνικές επιστήμες και στις Υπηρεσίες εκπαίδευσης. Ανάλογα είναι τα ευρήματα και για τις υπόλοιπες εκπαιδευτικές επιλογές, π.χ. οι μαθητές που επιλέγουν Μ.Μ.Ε. ή Σχολή Καλών Τεχνών σημείωσαν υψηλότερο μέσο όρο στις Καλές Τέχνες ή αυτοί που επιλέγουν θετικές επιστήμες ή στρατιωτικές σχολές σημείωσαν υψηλότερο μέσο όρο στην επαγγελματική ομάδα Μαθηματικά και Θετικές επιστήμες. Τα αποτελέσματα αυτά συνηγορούν

υπέρ της εγκυρότητας του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων και στις δύο εκδόσεις του.

Η περαιτέρω προείδηση για την προσαρμογή του Ερωτηματολογίου Επαγγελματικών Διαφερόντων στην ελληνική πραγματικότητα απαιτεί την επίδοση του ερωτηματολογίου, και στις δύο εκδόσεις του, σε αντιπροσωπευτικότερο δείγμα του μαθητικού πληθυσμού της χώρας, ενώ παράλληλα πρέπει να γίνει συσχέτιση και με άλλα ψυχομετρικά μέσα. Ακόμη, πρέπει να μελετηθεί προσεκτικά η πιθανότητα να μην καλύπτονται από το ερωτηματολόγιο κάποιες επαγγελματικές ομάδες της ελληνικής αγοράς και, γενικότερα, η περαιτέρωση του να μην ανταποκρίνονται οι επαγγελματικές ομάδες του Ερωτηματολογίου στην ελληνική πραγματικότητα. Επίσης, ένα σημείο που μας απασχόλησε και θεωρούμε ότι χρειάζεται περαιτέρω προσεκτικό έλεγχο είναι το κατά πόσον αξίζει να υπάρχουν δύο εκδόσεις του Ερωτηματολογίου, τουλάχιστον όσον αφορά στον μαθητικό πληθυσμό της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τέλος, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο γεγονός ότι οι όσοι ανήκουν σε πολιτισμικές μειονότητες έχουν γενικά περιορισμένη έκθεση στον κόσμο της εργασίας, με αποτέλεσμα να υπάρχει η τάση τα διαφέροντά τους να μην είναι πάντα καθορισμένα με σαφήνεια (χαμηλός βαθμός διαφοροποίησης). Η επίδοση του Ερωτηματολογίου σε δείγμα μαθητών που ανήκουν σε πολιτισμικές μειονότητες θα μας έδινε περισσότερες πληροφορίες για την εγκυρότητα και αξιοπιστία του εργαλείου καθώς και για την ανάγκη πιθανής προσαρμογής του.

Επίλογος

Προκειμένου τα σχολεία, τα πανεπιστήμια και οι υπηρεσίες σταδιοδρομίας να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του διαρκώς μεταβαλλόμενου κόσμου της εργασίας, απαιτούνται υψηλής ποιότητας υπηρεσίες επαγγελματικής συμβουλευτικής και προσανατολισμού. Καθώς τα άτομα ωριμάζουν, οι ανάγκες και οι προσδοκίες τους μεταβάλλονται και η πραγματικότητα της εργασίας παίρνει νέες διαστάσεις. Συγχρόνως, τα διαφέροντά τους δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αμετάβλητοι παράγοντες, καθώς συνήθως αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου ως αποτέλεσμα νέων εμπειριών. Για τον λόγο αυτό, θεωρείται ότι ένα επιτυχημένο πρόγραμμα επαγγελματικού προσανατολισμού θα μπορούσε να βασίζεται στην έκθεση των μαθητών σε εμπειρίες που σχετίζονται με τη σταδιοδρομία και οι οποίες θα είναι ανάλογες με το επόπειο ωριμότητάς τους και θα τους κινητοποιούν να μάθουν για τους εαυτούς τους και για τη σχέση τους με τον κόσμο της εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, τα ερωτηματολόγια διαφέροντων αναλαμβάνονται ως έναν σημαντικό ρόλο. Όταν χρησιμοποιούνται ελεύθερα, τα αποτελέσματα που μας δίνουν μπορούν να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα της επαγγελματικής συμβουλευτικής και να παίζουν ως έναν σημαντικό ρόλο στο να βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν τη σχέση ανάμεσα στα διαφέροντά τους και στην μελλοντική εκπαίδευση της επαγγελματικής τους επιτυχίας. Πάντως, οι σύμβουλοι προσανατολισμού καλόν είναι να έχουν διαρκώς υπόψη τους ότι τα ερωτηματολόγια διαφέρο-

ντων υπόκεινται στον περιορισμό ότι τα διαφέροντα γεννιούνται και εξελίσσονται με τις εμπειρίες και, συνεπώς, θα πρέπει να ερμηνεύουν τις πληροφορίες για τα διαφέροντα στο πλαίσιο αυτών των εμπειριών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Bartling, H. C. & Hood, A. B. (1981). An 11-year follow-up of measured interests and vocational choice. *Journal of Counseling Psychology*, 28: 27-35.
- Borgen, F. H. & Seling, M. J. (1978). Expressed and inventoried interests revisited: Perspicacity in the person. *Journal of Counseling Psychology*, 25:536-43.
- Brown, D. & Brooks, L. (1991). *Career counseling techniques*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Dolliver, R. H. (1969). Strong Vocational Interest Blank versus expressed occupational interests: A review. *Psychological Bulletin*, 52: 94-107.
- Holland, J. L. (1985). *The Self-Directed Search Professional Manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Hyde, G. & Trickey, G., (1996). *Career Interest Inventory for Schools: Manual*. London: The Psychological Corporation – Harcourt Brace & Co.
- Locke, D. C., Myers, J. E., & Herr, E. L. (2001). *The handbook of counseling*. Thousand Oaks, CAL: Sage.
- Slaney, R. B. & Russel, J. E. A. (1981). An investigation of different levels of agreement between expressed and inventory vocational interests among college women. *Journal of Counseling Psychology*, 28: 221-28.
- The Psychological Corporation (1995). *Career Interest Inventory: Hand-scorable booklet*. London: Harcourt Brace & Co.
- The Psychological Corporation (1996). *Career Interest Inventory for Schools: Hand-scorable booklet*. London: Harcourt Brace & Co.
- Yost, E. B. & Corbishley, M. A. (1987). *Career Counseling*. San Francisco: Jossey-Bass.